

Hoe lang gaat een foto mee?

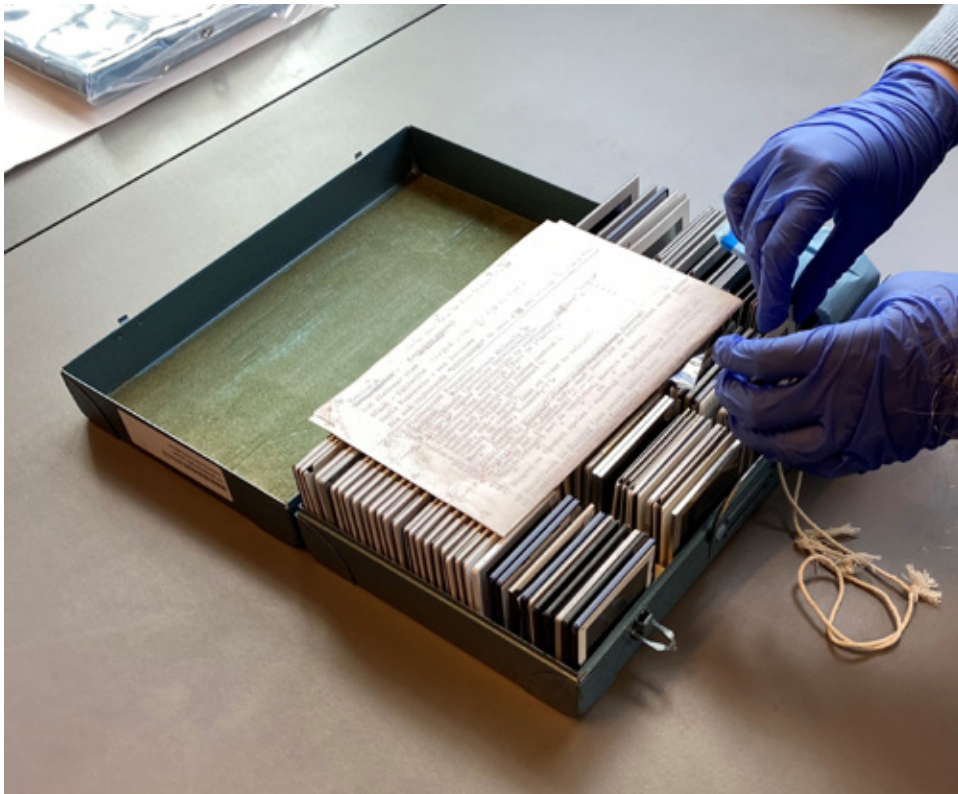
En andere vragen voor een fotoconservator

Als relatief jong medium heeft de fotografie nog niet al haar geheimen prijsgegeven. Met de opkomst van digitale fotografie wordt bewaring bovendien een nog complexer vraagstuk. Het Nederlands Fotomuseum in Rotterdam weet de tijd en technologie steeds weer bij te benen. Het is een van de enige fotomusea in de Benelux met een restauratie- en digitaliseringsatelier voor fotografie. Conservator Loes van Harreveld sprak met COLLECT over de do's en don'ts van de fotografiebewaring en over de uitdagingen van de toekomst.

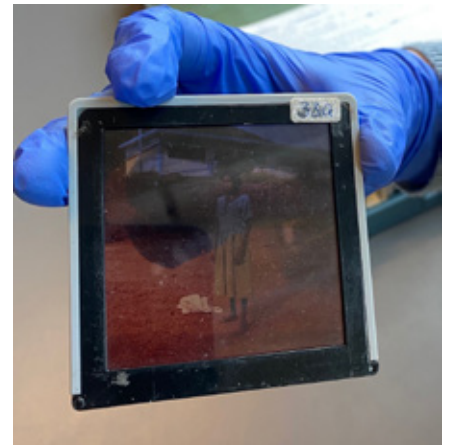
TEKST: CELINE DE GEEST

Ed van der Elsken, *Vali Myers danst in een jazzclub*, Parijs (1950-1954). © Nederlands Fotomuseum.

Doos met dia's van de Nederlands-Hongaarse fotografe Ata Kandó. © Nederlands Fotomuseum.

Ontdekking van schimmel op een diaraampje van Ata Kandó. © Nederlands Fotomuseum.

Fotorestauratie is pas in de jaren negentig een professioneel veld geworden.

Het Nederlands Fotomuseum heeft een gigantische schatkamer. Met ruim 5,6 miljoen beelden in de collectie waakt het museum over het Nederlands fotografisch erfgoed. Loes van Harreveld beheert samen met z'n 15 andere collega's de collectie. Zij streven naar de beste omstandigheden om de foto's te bewaren en zorgen dat alles geregistreerd en gedigitaliseerd wordt. Een relatief recente taak is de bewaring van 'digital born' fotografie en het onderzoek naar digitale presentatievormen. In het restauratieatelier is intussen een wissel van de wacht ontstaan. Terwijl er nog gezocht wordt naar nieuwe fotorestauratoren – volgens Van Harreveld is het een heel gespecialiseerd veld – zijn er tegenwoordig wel vier mensen werkzaam in het digitaliseringsatelier.

DE TOEKOMST VAN DE FOTO

Het Nederlands Fotomuseum is ontstaan uit het Nederlands Fotoarchief. "We zijn in 1989 begonnen met het bewaren van fotoarchieven in Rotterdam", vertelt Van Harreveld. "Daarvoor was er geen plek in Nederland waar fotoarchieven gespecialiseerd beheerd werden. Grote archieven gingen verloren of bleven staan op zolder of in de kelder. Daar gingen ze vanzelf ten onder aan de warmte of

de luchtvochtigheid. Wij hebben toen onze koude depots opgericht. Negatieven worden er bij drie graden en 33 procent luchtvochtigheid bewaard. De levensduur kan zo met honderden jaren gerekend worden. We zaten op dat moment samen met het Nationaal Fotorestauratie Atelier en het Nederlands Foto Instituut in de Witte de Withstraat in Rotterdam. In 2003 zijn die drie instellingen gefuseerd tot het Nederlands Fotomuseum. Zo is het atelier onderdeel geworden van de museumafdeling Collecties. Lang werden er voor particulieren restauratieopdrachten uitgevoerd, maar momenteel staat dat on hold. Het museum staat namelijk voor een enorme opgave: de collectie van 5,6 miljoen beelden digitaal toegankelijk maken." Digitalisering is zo belangrijk om alle verborgen schatten die daar in de kou liggen te kunnen delen met het publiek, en er tegelijk voor te zorgen dat ze veilig in het depot kunnen blijven. Het museum verkoopt bovendien ook nieuwe afdrucken van de foto's, die nog op de analoge manier gemaakt worden in de donkere kamer. "Dat is een groeiende markt: we merken heel veel enthousiasme", zegt Van Harreveld. "Hoe meer beelden we gedigitaliseerd krijgen, hoe groter ons aanbod. Om ons te helpen bij die opdracht hebben we in 2021 een team gevormd van acht extra

medewerkers, met steun van de Rijksoverheid. Momenteel is negen procent van onze collectie digitaal beschikbaar, en ons doel is om in vijf jaar tijd aan 25 procent te geraken. Maar het is bijzonder arbeidsintensief. Wanneer de archieven bij ons binnenkomen in verhuisdozen of schoendozen, moeten we ze uit hun stoffige verpakking halen en de glasnegatieven moeten gereinigd worden. Er wordt ook gekeken of er geen schimmel op de negatieven zit. Alles moet herverpakt worden en van een beschrijving worden voorzien."

VINTAGEVERVAL

Hoe lang een foto mee kan gaan hangt volledig van de techniek af. Al in de 19e eeuw maakte men zich zorgen over de houdbaarheid van de albuminedruk, één van de eerste fotografietechnieken. "Tegenwoordig gebruiken we vooral inkjetprints, waarvan heel veel fabrikanten beweren dat ze voor de eeuwigheid zijn", legt Van Harreveld uit. "Maar ook dat zal de tijd uitwijzen. We zien dat kleurenfotografie heel gevoelig is voor verandering. Dat is ook voor hedendaagse fotografen een grote opgave. Zij zien hun werk verkleuren of merken dat ze hun werk nu mooier zouden kunnen afdrucken met nieuwe technieken. Dan raak je direct aan het aspect van authenticiteit. In zekere zin hoort dat verval bij

Marwan Bassiouni, *New Dutch Views #6*, Nederland, 2018. Uit *New Dutch Views*, 2018. © Marwan Bassiouni.

de fotografie van een bepaalde periode. Als je het gaat vervangen wordt het iets anders en is het geen vintage meer. Dat speelt ook bij verzamelaars, want zij betalen voor een origineel. Wat bij vintagefotografie de waarde bepaalt, is dat de afdruk kort na de opname liefst door de fotograaf zelf gemaakt is, of door een assistent onder directe supervisie. Daarmee wordt helaas veel gesjoemeld. Juist met fotografie moet je goed opletten met wat je koopt, want vaak worden latere afdrukken verkocht. Bij voorkeur is de foto aan de achterkant gesigneerd of gestempeld door de fotograaf, als teken dat hij goedgekeurd is." Zal de digitalisering de fotografie dan voor de eeuwigheid veiligstellen? Zo eenvoudig is dat niet, want ook digitale bewaring komt met een aantal uitdagingen. Het Nederlands Fotomuseum heeft een opstelling ontwikkeld waarmee ze volledige vellen filmrol-

letjes in één keer kunnen digitaliseren, in hoge resolutie. Van Harreveld: "De foto's uit onze archieven zijn integraal gedigitaliseerd, inclusief de mislukte beelden van bepaalde fotografen. Voor een onderzoeker is dat heel fijn, want die ziet precies hoe een fotograaf om zijn onderwerp heen heeft gelopen. Juist dat seriematige is dan interessant, de filmpjes vertellen een verhaal. Maar omdat het niet echt opschiet zijn we selectiever geworden. Die massadigitalisering zorgt ook voor een piek in de digitale opslagproblemen. Naast onze koude depots moeten we nu ook zorgen voor digitale opslagruimte. Dat kost veel geld en je moet ervoor zorgen dat er meerdere opslagplekken zijn, liefst geografisch verspreid. Ook die digitale bestanden vragen bovendien verzorging: ze moeten door mensen gecontroleerd worden. Bovendien liggen hackers op de loer, waardoor veiligheid een prioriteit wordt."

‘Ons perspectief wordt steeds breder: we verzamelen meer fotografen met diverse culturele achtergronden’

BEWAREN WAT TELT

Met andere woorden: een simpele oplossing voor de bewaring van fotografie, analoog of digitaal, bestaat niet. Nog steeds moeten er dus keuzes gemaakt worden, en dat is vaak moeilijk. De vraag is welke verhalen uit het verleden het meest van belang zijn voor de toekomst. "Wij hebben enkel Nederlandse fotografen in de collectie, hier geboren of voor een lange tijd werkzaam geweest, maar alle denkbare onderwerpen komen aan bod", zegt Van Harreveld. "Nederlandse fotografen hebben veel gereisd en documentair gefotografeerd. Ze waren aanwezig op historische momenten, zoals Cas Oorthuys bij de Duitse bezetting. De bekendste naam in de collectie is Ed van der Elsen, bekend om zijn foto's van bohemians in de jaren vijftig in Saint-Germain-des-Prés. In zijn archief was enorm veel schimmel aanwezig. Een restaurator heeft de dia's twee jaar lang van schimmel ontdaan, een monnikenwerk. Het was een van de grootste fotorestauratieprojecten ter wereld. Dat hele archief is nu gelukkig veilig. Goed vertegenwoordigd is ook Aart Klein, die mooi grafisch werk maakte en er in de doka specifieke bewerkingen op uitvoerde om de grafische effecten te versterken, zoals warm ontwikkelen." Aan elk archief wordt door het Fotomuseum een bepaalde waardering meegegeven om te bepalen of het bewaard moet worden of niet. Het archief van Van der Elsen kreeg bijvoorbeeld een heel hoge waardering op basis van de kunsthistorische waarde en de onderwerpen. Zit er ook nog schimmel in, dan krijgt een archief een hoge score op het gebied van de conserveringsnoodzaak, en daardoor prioriteit. "Ook binnen een archief maken we keuzes over welke delen belangrijk zijn en welke niet", voegt Van Harreveld toe. Als een amateurfotograaf bijvoorbeeld tijdens de Tweede Wereldoorlog foto's heeft gemaakt, is dat interessant, maar de rest van het archief is dan mogelijk minder van belang. Die keu-

zes zijn moeilijk maar wel noodzakelijk.” Dankzij de steun van het Mondriaanfonds kan het museum ook hedendaagse fotografie aankopen en bewaren. “Dat is leuk, want zo kunnen we ook de jonge generatie steunen”, zegt Van Harreveld. “Ons perspectief wordt steeds breder: we proberen meer foto’s met diverse culturele achtergronden te verzamelen. Zo hebben we werk aangekocht van de Egyptisch-Amerikaanse fotograaf Marwan Bassiouni (°1985), die lang in Nederland heeft gewoond. Hij heeft de Nederlandse landschappen gezien vanuit moskeeën gefotografeerd. We kopen ook steeds meer driedimensionale werken aan. Fotografie zit al lang niet meer altijd in een lijst achter een passe-partout. Dat zie je op de kunstbeurzen ook: fotografie wordt alsmaar experimenteler. Aparte materialen, schilderen over fotografie heen. We hebben werk van Anouk Kruithof (°1981) aangekocht, dat momenteel getoond wordt. Haar interdisciplinaire werk combineert fotografie met sculptuur, installatie, collage, kunstenaarsboeken, video, tekst en performance.”

DO’S EN DON’TS

Door de grote vraag kan het museum momenteel geen persoonlijk advies geven, maar er zijn wel enkele algemene do’s en don’ts die elke verzamelaar moet kennen. De vraag is natuurlijk wel waarvoor de foto’s bedoeld zijn: om ernaar te kijken of als belegging. Voor verzamelaars van fotografie die hun

Cas Oorthuys, *Jongen met blinde landkaart van Indonesië*, 1947. Uit *Een staat in wording*, 1947. © Nederlands Fotomuseum.

foto’s ook ophangen, is het vermijden van licht heel belangrijk. “Hang je foto’s nooit in het zonlicht”, tipt Van Harreveld. “Ook een aanrader is uv-werend glas. Laat je je foto inlijsten, dan is het belangrijk te letten op het materiaal dat de lijstenmaker gebruikt. We hebben wel eens foto’s binnengekregen waar een mdf-plaat achter was gezet, die de kleuren van de foto binnen de kortste keren had verpest. Soms heeft de kunstenaar zelf de foto al ingelijst. Als je echt veel betaalt voor fotografie zou je met daar met de fotograaf al in een vroeg stadium over moeten praten. Wat we ook weleens doen is een foto dubbel aankopen, één om te tonen en één om op te bergen. Wil je de foto’s enkel bewaren, dan gebeurt dat het best in een doos met het PAT (Photographic Activity Test)-keurmerk.” Sommige foto’s zijn voor de eeuwigheid bestemd, andere zijn dat niet. Wie een collectie wil veiligstellen door ze te doneren aan een museum of archief moet eerst zichzelf de vraag stellen waarom de collectie zo belangrijk is, behalve op persoonlijk vlak. “Elke week krijg ik tientallen mails van mensen die iets in huis hebben: familiefoto’s, doosje met

glasnegatieven, dia’s van een reizende oma... Best gek,” lacht Van Harreveld, “want bij het Rijksmuseum komt ook niet iedereen die tekenen brengen. Iedereen heeft gefotografeerd, en iedereen fotografeert op dit moment digitaal. Maar heeft iemand bijvoorbeeld prachtige straatfoto’s van Amsterdam uit de jaren twintig, dan raad ik ze aan om bij het Stadsarchief Amsterdam aan te kloppen. Ik probeer mee te denken over een andere bestemming, maar heel vaak is die er ook niet, en dan is er geen bewaarplaats. Je kan je natuurlijk afvragen of alles wel bewaard moet worden. Volgens mij niet. Het is een belangrijke taak om juist te selecteren wat van belang is.”

Nederlands Fotomuseum

Eregalerij van de Nederlandse fotografie

www.nederlandsfotomuseum.nl

Doorlopend te zien

Anouk Kruithof, *Neutral (openhearted)*, 2015. Uit *#EVIDENCE*, 2015. © Anouk Kruithof. Met toestemming van Anouk Kruithof en Boetzelaer|Nispen, Amsterdam.